

اقدامی که به سلطنت محمدرضا پهلوی لطمه زد

۲۰ شهریور ۱۳۹۴ ساعت ۱۶:۱۷

تقویمی که امروز از آن استفاده می‌کنیم، جزو دقیق‌ترین گاه‌شماری‌های جهان است. این تقویم حدود ۱۳۰ سال عمر دارد. برخی معتقدند تقویم هجری شمسی را نخستین بار عبدالغفارخان نجم‌الدوله استخراج کرد.

تقویم یکی از اموری است که مردم هر روزه با آن سروکار دارند و برای محاسبه گذران زندگی از آن استفاده می‌کنند و هر کشوری بر اساس فرهنگ و تمدن خود، حادثه خاصی را مبدأ تقویم قرار داده و بر اساس آن ایام سال را مشخص می‌کند. در کشور ما یک نکته مشترک درباره همه تقویم‌های پس از اسلام وجود دارد و آن هم مبدأ آن است که آغاز هجرت پیامبر از مکه به مدینه است. این مبدأ که نشانه اسلامی بودن تقویم است طی قرون مختلف با فرهنگ ایرانی درآمیخته و تقویم هجری شمسی را آفریده است. در دوران محمدرضا پهلوی این مبدأ تاریخی و تقویم هجری شمسی حذف شد و تاریخ تاجگذاری کوروش به عنوان مبدأ تاریخ شاهنشاهی در نظر گرفته شد و تقویم هجری شمسی به تقویم شاهنشاهی تغییر یافت. در ادامه این مطلب به بررسی تقویم شاهنشاهی و چگونگی تصویب و حذف خواهیم پرداخت.

*تقویم هجری شمسی چگونه در ایران رسمیت یافت؟

تقویمی که امروز از آن استفاده می‌کنیم، جزو دقیق‌ترین گاه‌شماری‌های جهان است. این تقویم حدود ۱۳۰ سال عمر دارد. برخی معتقدند تقویم هجری شمسی را نخستین بار عبدالغفارخان نجم‌الدوله استخراج کرد. او عبارت ۱۲۶۴ شمسی را در حاشیه تقویم سال ۸۰۷ جلالی مطابق ۱۳۰۲-۳ هجری قمری ذکر کرد و از آن تاریخ به بعد، تقویمی را در ایران رایج کرد که اساس آن شمسی و مبدأ آن هجرت پیامبر اکرم (ص) از مکه مکرمه به مدینه منوره باشد، البته تقویمی که او نوشت، به تقویم هجری شمسی برجی معروف است.

تقویم شاهنشاهی چند سال عمر کرد؟

تقویم هجری شمسی برجی در آغاز رسمی نبود و تنها در تقویم‌های قدیمی و در امور گمرکات و مالیه ایران مورد استفاده قرار می‌گرفته تا آنکه در سال ۱۳۲۸ هجری قمری / ۱۲۸۸ هجری شمسی، میرزا عبدالحسین خان شیبانی وحیدالملک، نماینده تهران در مجلس شورای ملی، طرحی با موضوع قید تاریخ کلیه معاملات و مبادلات مشترکه عمومی را از تاریخ قمری به هجری شمسی

برجی پیشنهاد کرد. این پیشنهاد در دوره دوم مجلس شورای ملی ایران در ماده ۳ قانون محاسبات عمومی، مصوب ۲۱ صفر ۱۳۲۹/۲ حوت ۱۲۸۹ پذیرفته شد و تقویم هجری شمسی برجی به عنوان مقیاس رسمی زمان در محاسبات دولتی تصویب شد.

در اواخر سال ۱۳۰۳ هجری شمسی برجی، جمعی از نمایندگان دوره پنجم مجلس شورای ملی ایران، طرحی را پیشنهاد کردند که نام برج‌های عربی متداول در تقویم برجی به نام‌های فارسی تبدیل شود و نام سال‌ها در دوره دوازده حیوانی رایج نیز متروک شود. پس از بحث‌های فراوان، بالاخره در جلسه ۱۴۸ مجلس شورای ملی ایران در شب سه‌شنبه ۱۱ فروردین ۱۳۰۴، قانون تبدیل بروج به ماه‌های فارسی از نوروز ۱۳۰۴ شمسی به تصویب رسید و تقویم هجری شمسی به عنوان تقویم رسمی کشور پذیرفته شد.

(۱)

*تقویم شاهنشاهی چه بود و چگونه تصویب شد؟

گاهشمار شاهنشاهی در ۲۵ اسفند ۱۳۵۴ در پی جلسه مشترک مجلس شورای ملی و مجلس سنا، به عنوان تاریخ رسمی کشور ایران اعلام شد. در این مصوبه مبدأ تقویم خورشیدی از هجرت پیامبر اسلام به تاریخ تقریبی و فرضی تاجگذاری کوروش در سال ۵۵۹ پیش از میلاد تغییر یافت. بر مبنای این گاهشماری سال ۲۵۰۰ شاهنشاهی با سال ۱۳۲۰ (آغاز پادشاهی محمدرضا پهلوی) مصادف می‌شود. همه ارکان این گاهشماری جز مبدأ با تقویم جلالی و هجری شمسی برابر بود.

در توجیه این عمل در کتاب تاریخ سال چهارم آموزش متوسطه قبل از انقلاب نوشتند: «در تاریخ ۲۵ اسفند ۱۳۵۴ خورشیدی، با تصویب مجلسین شورای ملی و سنا، مقرر شد تاجگذاری کوروش کبیر در سال ۵۵۹ پیش از میلاد مسیح، مبدأ سال خورشیدی و سرآغاز تاریخ سیاسی و اجتماعی ایران قرار گیرد. به همین مناسبت اول سال ۱۳۵۵ هجری خورشیدی آغاز سال ۲۵۳۵ شاهنشاهی، سال رسمی کشور شاهنشاهی ایران اعلام شد.» (۲)

تقویم شاهنشاهی چند سال عمر کرد؟

تصویب تغییر تاریخ هجری به تاریخ شاهنشاهی از جمله مصوبات مجلسین شورای ملی و سنا بود که پیشنهاد نخستین آن با عنوان «نوشتن فلسفه انقلاب شاه و ملت» به رهبران حزب رستاخیز از سوی شاه و دفتر وی آغاز شد. این طرح با پیش‌نویس طرح گروه آموزگار که ریاست حزب رستاخیز را بر عهده داشت و از جمله مفاد آن تغییر تاریخ کشور بود، ادامه یافت. شجاع‌الدین شفا معاون فرهنگی و مطبوعاتی دربار شاهنشاهی موظف به پیگیری شد و پس از تشکیل جلسه‌ای در تاریخ ۲۰/۹/۱۳۵۴ ضمن غیرملی و غیراسلامی دانستن هجری شمسی، بکارگیری تاریخی ملی و کاملاً ایرانی که منظور همان تاریخ شاهنشاهی بود، لازم دانسته شد.

(۳)

از آنجا که شاه اعلام رسمی این پیشنهاد را خطری برای سلطنت خود می‌دید، به صورت نمادین این پیشنهاد از سوی شورای عالی

برگزار کننده بزرگداشت ملی پنجاهمین سال شاهنشاهی پهلوی به شاه پیشنهاد شد و پس از موافقت ظاهری شاه، جهت رسمیت بخشیدن به این تاریخ آن را به مجلسین شورا جهت تصویب در ۲۴ اسفند، مصادف با زادروز رضاشاه، ارائه کردند. پس از آن با تشکیل جلسه مشترک مجلس شورای ملی و سنا تغییر مبدأ تاریخ رسمی کشور به شاهنشاهی تصویب شد و تمامی سازمانها ملزم به استفاده از تاریخ جدید گشتند.

از آنجا که این طرح در اواخر سال به تصویب رسیده بود مقرر شد به علت چاپ تقویمهای سال جدید از آغاز سال نو در مکاتبات دولتی و سازمانهای ملی تاریخ شاهنشاهی مورد استفاده قرار گیرد و از سال بعد (۱۳۵۶ ش) در کلیه تقویمها و مکاتبات، تاریخ شاهنشاهی رعایت شود. (۴)

*واکنش امام خمینی و مراجع چه بود؟

آیت الله سیدمحمدرضا گلپایگانی نخستین مرجع تقلیدی بود که فردای اعلام این خبر موضع گیری کرد. ایشان در نامه‌ای به جعفر شریف امامی - که در آن زمان رئیس مجلس سنا بود - اقدام ناگهانی دو مجلس شورای ملی و سنا را در تصویب این موضوع توهین بزرگ به اسلام دانست. آیت الله شریعتمداری با ارسال نامه‌ای به هویدا مراتب نگرانی مراجع مذهبی را از این مسئله اعلام کرد، اما هویدا با مصاحبه‌ای که به دستور شاه توسط وی صورت گرفت اعلام کرد که مردم می‌توانند از هر دو تاریخ قمری و شاهنشاهی استفاده نمایند (هر چند در عمل استفاده از تاریخ هجری هیچ اعتباری نداشت) و بدین ترتیب توانست برخی از مخالفان را که مناسباتی سازشکارانه با رژیم داشتند را آرام سازد. (۵)

امام خمینی (ره) در پیام عید فطر ۱۳۵۵ به کارگیری تاریخ شاهنشاهی را حرام اعلام نموده فرمودند: «برای تضعیف اسلام و محو اسم آن نغمه شوم تغییر مبدأ تاریخ را ساز کردند؛ این تغییر از جنایات بزرگی است که در این عصر به دست این دودمان کثیف واقع شد. بر عموم ملت است که با استعمال این تاریخ جنایتکارانه مخالفت کنند و چون این تغییر، هتک اسلام و مقدمه محو اسلام است، خدای نخواست، استعمال آن بر عموم، حرام و پشتیبانی از ستمکار و ظالم مخالف با اسلام عدالتخواه است.» (۶)

*واکنش روشنفکران و مقامات غربی چه بود؟

سرآنتونی پارسونز سفیر وقت انگلستان در تهران در کتاب غرور و سقوط از این اقدام شاه با این جمله یاد کرد: «اقدام نامعقول و سبک‌سرانه دیگری علیه معتقدات مذهبی مردم کشورش» نیکی آر. کدی، کارشناس تاریخ معاصر ایران نیز در کتاب ریشه‌های انقلاب ایران نوشت: «شاه تقریباً همه مردم را مجاب کرد که هدفش کندن ریشه اسلامی است.» پرواند آبراهامیان در کتاب ایران بین دو انقلاب چنین نظری دارد که «در دوران معاصر کمتر رژیم‌هایی در سرتاسر عالم آنقدر احمق بوده است که تقویم مذهبی خود را دور افکند.» احسان نراقی، جامعه شناس و مشاور یونسکو، نیز درباره این اقدام شاه می‌نویسد:

«اقدام دیگری که به شدت به شاه صدمه زد، تغییر تقویم بود ... شاه همیشه تمایل داشت که به دوران پیش از اسلام رجوع کند. او می‌خواست تا با نسبت دادن و مرتبط کردن خود به کوروش از جهان عرب ممتاز گردد و مسلمان بودن ملت ایران را کم رنگ جلوه دهد.» (۷)

نکته مهمی که درباره این اظهار نظرها وجود دارد این است که این اظهارات همگی پس از سقوط رژیم شاه صورت گرفته و اغلب این افرادی که اقدام شاه در تغییر تقویم را پس از سقوط او ستودند، در زمان انجام این کار یا موافق با او بودند و یا در این باره سکوت پیشه کرده بودند و تنها مراجع و مبلغان مذهبی بودن که با اقدام شاه مخالفت کردند.

*عمر تقویم شاهنشاهی چقدر بود و چگونه لغو شد؟

بکارگیری تاریخ شاهنشاهی یک سال و نیم بیشتر به طول نیانجامید. با گسترده شدن اعتراضات مردمی نسبت به اقدامات رژیم که برخی تصمیم شاه درباره تغییر رژیم را دارای نقش مهمی در به هم خوردن نظم عمومی جامعه می‌دانند. شاه با تغییر مداوم دولت‌های وقت سعی در اصلاح امور داشت. دولت مهندس جعفر شریف امامی رئیس مجلس سنا که در ۵ شهریور ۱۳۵۷ ش مأمور تشکیل کابینه گردید، برای جلب رضایت عمومی دست به اقدامات مختلف از جمله منحل نمودن آثار ضد اسلامی همچون تعطیلی قمارخانه‌ها، لغو نظام تک‌حزبی و ... زد و در همان زمان تاریخ شاهنشاهی را نیز حذف نمود و دستور استفاده مجدد از تقویم هجری را صادر نمود، اما این اقدامات نتیجه‌ای نداشت و قیام مردمی سرانجام در بهمن ۱۳۵۷ به رهبری امام خمینی به پیروزی رسید. (۸)

منبع: مشرق

آدرس مطلب :

<https://www.cafetarikh.com/news/۳۱۵۰۴/زد-لطمه-پهلوی-محمد رضا-سلطنت-اقدامی/>